

Právne dejiny Slovenska

Vznik štátu na území Slovenska. Podoby najstaršieho práva. Veľká Morava. Archaické právo strednej Európy a príchod kánonického práva

Tzv. predštátne útvary na Slovensku

- Najstaršie útvary na území Slovenska:
 - Vanniovo kráľovstvo (Kvádi)
 - Samova ríša (Slovania)
- Samova ríša
 - spravidla sa nepokladá za štát
 - vznikla ako obranný zväz proti Avarom
 - domáce obyvateľstvo si zvolilo za panovníka Sama
 - organizovanosť:
 - vojsko proti Avarom
 - voľba panovníka
 - existovala správa? hrady? – skôr nie
 - pokladá sa za tzv. kmeňový zväz
 - spojenie kmeňov

„Veľká“ Morava

- názov Veľká Morava použitá prvýkrát u Konštantína Porfyrogenneta v 10. storočí
- neskôr (od 19./20. storočia) sa rozšíril v historickej literatúre
- moderné bádanie prisúdilo „Veľkej“ Morave charakter štátu:
 - súvisí s nacionálnou úlohou histórie a právnych dejín
 - názory:
 - štát prevzali Slovania zo západu spolu s kresťanstvom, či feudalizmom
 - marxisti: štát vznikol vďaka domácim ekonomickým predpokladom; existencia vykorisťovania => vytvorenie podmienok pre vznik štátu (štát je nástroj pre vykorisťovanie)

Stručný prehľad vývoja „Veľkej“ Moravy

- 822 – prvá písomná zmienka o Moravanoch (účasť na sneme Franskej ríše vo Frankfurte)
- 831 – krst „všetkých Moravanov“
- 833? – vyhnanie Pribinu z Nitry
 - kto bol Pribina? bol Moravanom? asi nie
 - => pripojenie Nitry k Morave
- 846 – východofranský kráľ Ľudovít II. Nemec dosadil na Morave za knieža Rastislava
- 863 – počiatky byzantskej misie
 - snaha o cirkevnú autonómiu
 - vytvorenie hlaholského písma, vznik najstarších literárnych (i právnych) pamiatok v domácom jazyku
 - arcibiskupstvo na Morave

Stručný prehľad vývoja „Veľkej“ Moravy

- 870 – zosadenie Rastislava, 871 – nástup Svätopluka
- 871 – 894 – Svätopluk kniežatom na „Veľkej“ Morave
 - rozšírenie moci (Čechy, Panónia, Vislansko, Potisie...)
 - vzťahy s Rímom, hodnostármi vo Východofranskej ríši
- po r. 894 – nástup Mojmíra II.
 - rozvrat: strata území
 - vnútorný boj o moc medzi Mojmírom II. a Svätoplukom II.
 - boje s Bavormi a Maďarmi
- 906/907 – zánik „Veľkej“ Moravy

Orgány na „Veľkej“ Morave

- panovník (knieža)
- druhostupňové kniežatá
- zhromaždenie (Moravania)
- župani

Panovník

- slovanský titul knieža (кѣназь)
- v pohanskom období hlavný obetník, sudca
- kniežatá pochádzali z jedného rodu (Mojmírovci)
 - nie je jasný nástupnícky poriadok
 - najstarší z rodu?
 - vždy voľba?
- nastoleniu predchádzala voľba (často formálna) => akoby zmluva medzi kniežaťom a ľuďom
- úlohou kniežaťa – zabezpečiť „mier“ (ideálny stav vecí)
- úlohy:
 - súdnictvo, správa, vojenstvo

Druhostupňové kniežatá

- spomínajú sa ako „kniežatá“, „*optimates*“, „*primates*“
- obklopovali panovníka, panovník sa s nimi radil
 - Život Konštantína: „*Rastislav totiž, knieža moravské, z Božieho popudu sa poradil so svojimi kniežatami a s Moravanmi a poslal k cisárovi Michalovi posolstvo...*“
 - Fuldské letopisy k r. 864: „*Kráľ Ľudovít... obľahol **Rastislava** v akomsi hrade... menom Devín. Ten však, keď sa neodvažoval stretnúť s kráľovskými vojskami a keď videl, že nie sú vôbec miesta, ktorými by unikol..., so všetkými svojimi veľmožmi (*optimates*) potvrdil prísahou, že po všetky dni zachová kráľovi vernosť...*“
- zrejme regionálni vládcovia na jednotlivých hradoch
- súdna právomoc

Zhromaždenie

- pri viacerých príležitostiach sa panovník radí s „Moravanmi“
- inštitúcia nemá svoj pravidelný názov, v literatúre sa označuje niekedy ako snem
- najstaršie zhromaždenia mali najmä funkcie súdov
- vykonával sa na nich verejný kult (obetovanie bohom), po prijatí kresťanstva sa riešili aj cirkevné otázky (Život Metoda)
- na zhromaždeniach sa volili panovníci
- rozhodovanie – asi jednomyselnosť

Župani

- termín pochádza zrejme od Avarov
- zrejme menšie funkcie v miestnej správe
 - súdnictvo?
 - vojsko
 - vyberanie „daní“?

Miestna správa

- správne jednotky:
 - hrady („hradiská“)
 - = hrad + jeho okolie
 - ves (osada)

„Veľká“ Morava a medzinárodné vzťahy

- stanoviská z Franskej (Východofranskej) ríše:
 - „Moravania prijali krst z Bavorska a sú preto podriadení v cirkevných veciach a majú platiť tribút“
 - „Moravania patria k najkrajnejším častiam (našej) krajiny“
- prejavy subordinácie:
 - tribút (platili „Moravania“ ríši)
 - prísahy vernosti (skladali panovníci a druhostupňové kniežatá franským panovníkom): 864, 874, 884
 - vernosť => užitočnosť, nápomocnosť, vyhýbanie sa nepriateľstvu
 - vernosťou boli franským kráľom zviazaní hodnostári v ríši

„Veľká“ Morava a medzinárodné vzťahy

- reakcie na franský tlak:
 - pokus o zriadenie samostatnej cirkvi
 - budovanie vzťahov s pápežom
 - orientovanie sa vo vnútroríšskych vzťahoch

Bola „Veľká“ Morava štát?

- väčšinou sa automaticky konštatuje, že áno
 - Ústava SR z roku 1992, Preambula:
 - „...stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť...“
 - „...v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy...“
- naposledy kontroverzia medzi historikmi
 - argumenty v prospech:
 - existencia hradskej správy
 - právne pamiatky
 - dane, vojsko, úradníctvo
 - argumenty v neprospech
 - primitívna forma miestnej správy i daní
 - nízka hospodárska úroveň, neexistencia mince

Právo na „Veľkej“ Morave

- dve zložky:
 - archaické, tzv. predcyrilometodské právo
 - nemáme písomné pamiatky
 - kánonické (najmä cyrilometodské) právo
 - poznáme pamiatky:
 - Súdny zákonník pre ľud
 - Ustanovenia svätých otcov
 - Nomokánon
 - Napomenutia vladárom
 - platili tieto normy v praxi? asi pomerne málo

Archaické právo

- znaky:
 - formálnost
 - kazuistický charakter => založené na případoch („kauzách“), konfliktoch
 - ústny charakter

Kánonické právo

- kresťanský vplyv na právo:
 - presadenie „milosrdenstva“
 - každá stará norma sa posudzovala podľa cirkevného učenia o dobre a zle
 - vyššou hodnotou ako právo bola cnosť a dobro
 - spovede a hriechy
 - cirkev si vytvorila monopol na morálku (najmä v oblasti manželského práva a sexuálneho správania sa)
- ako literatúra príkladov vznikli v stredoveku legendy
 - legendy sú o svätcoch (doslova veci určené na čítanie)
 - názorné kázanie o dejinách cirkvi a o príkladných svätcoch (ich živote, smrti a zázrakoch)
- prejav na VM:
 - dôraz na oblasť manželské právo a potieranie sexuálnych deliktov
 - podrobná úprava cirkevných pomerov (biskupstvo, arcibiskupstvo)

Právne pamiatky z 9. storočia (juridiká)

- Súdny zákon pre ľud
 - preklad časti byzantskej právnej zbierky Ekloga
 - delikty proti viere a mravnosti, inštitúty azylu, svedkov
 - monogamia, prekážky v manželstve
 - autorom zrejme Metod
- Ustanovenia svätých otcov
 - tzv. penitenciál = príručka na stanovovanie trestov za hriechy
 - tresty ukladali klerici laikom
 - západný pôvod

Právne pamiatky z 9. storočia (juridiká)

- Nomokánon
 - preklad z byzantskej právnej zbierky (Nomokánon)
 - cirkevnoprávne ustanovenia
 - autorom prekladu a výberu článkov zrejme Metod
 - úprava cirkevných predpisov
- Napomenutia vladárom
 - autorom zrejme Metod
 - po formálnej stránke ide o kázeň
 - vyzýva na dodržiavanie Zákona (myslí sa ním SZL)